तुन्दपरिमृजः, त्रि, (तुन्दमुदरं परिमार्ष्टीति। परि+मृज+"तुन्दशोकयोः परिमृजापनुदोः।" ३।२।५। इत्यत्र "आलस्यसुखाहरणयोरिति वक्तव्यम्।" इति वार्त्तिकोक्त्या कः।) अलसः। इत्यमरः। २।१०।१८॥

तुन्दि, क्ली, (तुद+इन् बाहुलकात् मुम् च।) उदरम्। इति हेमचन्द्रः। ३।१६८॥ गन्धर्व्वविशेषे, पुं। इति जटाधरः॥

तुन्दिः, स्त्री, (तुद्+इन् बाहुलकात् मुम् च।) नाभिः। इति त्रिकाण्डशेषः॥

तुन्दिकः, त्रि, (अतिशयितं तुन्दमुदरमस्यस्य। "तुन्दादिभ्य इलच्।" ५।२।११७। इति चकारात् ठन्।) विशालजठरो जनः। इति शब्दरत्नावली॥

तुन्दिका, स्त्री, (तुन्दमुदरं आश्रयत्वेनास्त्यस्याः। तुन्द+ठन् टाप् च।) नाभिः। इति शब्दरत्नावली॥

तुन्दितः, त्रि, तुण्डिलः। इति भरतस्य द्विरूपकोषः॥

तुन्दिभः, त्रि, (तुन्दिर्दृढा नाभिरस्त्यस्येति। तुन्दि+"तुन्दिवलिवटेर्भः।" ५।२।१३६। इति भः।) तुन्दिलः। इति शब्दरत्नावली॥

तुन्दिलः, त्रि, (तुन्दं विशालमुदरमस्त्यस्येति। तुन्द+"तुन्दादिभ्य इलच्।" ५।२।११७। इतीलच्।) विशालजठरो जनः। भुँड़े इति भाषा॥ तत्पर्य्यायः। पिचिण्डिलः २ बृहत्कुक्षिः ३ तुन्दिकः ४ तुन्दिभः ५ तुन्दी ६। इति शब्दरत्नावली॥

तुन्दिलफला, स्त्री, (तुन्दिलवत् फलमस्याः।) चपुषी। इति राजनिर्घण्टः॥

तुन्दी, स्त्री, (तुन्दि+वा ङीष्।) नाभिः। इति शब्दरत्नावली॥

तुन्दी, [न्] त्रि, (तुन्दं विशालमुदरमस्त्यस्येति। "तुन्दादिभ्य इलच्।" ५।२।११७। इति चकारात् इनिः।) तुन्दिलः। इति शब्दरत्नावली अमरश्च॥

तुन्नः, पुं, (तुद्यते इति। तुद+क्तः।) नन्दीवृक्षः। तुँद इति भाषा। इत्यमरः। २।४।१२७॥ त्रि, व्यथितः। (यथा, रामायणे। २।१४।२३।

"स तुन्न इव तीक्ष्णेन प्रतोदेन हयोत्तमः।
राजा प्रचोदितोऽभीक्ष्णं कैकेयीमिदमब्रवीत्॥"

छिन्ने। द्विधाकृते च॥)

तुन्नवायः, पुं, (तुन्नं छिन्नं वयतीति। वे+"ऋवायमन्य१" ३।२।२। इत्यण्।) सौचिकः। इत्यमरः। २।१०।६॥ दरजी इति भाषा॥ (यथा, मनुः। ४।२१४।

"शैलूषतुन्नवायान्नं कृतघ्नस्यान्नमेव च॥")

तुन्प, वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट्।) तुम्पति। इति दुर्गादासः॥

तुन्प, शृ वधे। क्लेशे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (तुदां-सकं-अकं च-सेट्।) शृ, तुप्यति तुतुम्प। इति दुर्गादासः॥

तुप, प शृ तुन्प शृ क्लिशि वधे इत्येताभ्यामेव तुम्पति तुपतीति सिद्धौ तुन्प वधे इत्यस्य भ्वादौ पाठस्तु वेदे शृवन्तस्य शृान्तस्य चोच्चारणभेदार्थः। इति दुर्गादासः॥

तुन्फ, वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट्।) तुम्फति। इति दुर्गादासः॥

तुन्फ, शृ वधे। क्लेशे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (तुदां-परं-सकं-अकं च-सेट्।) शृ, तुफति तुतुम्फ। इति दुर्गादासः॥

तुप, वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट्।) तोपति। इति दुर्गादासः॥

तुप, इ क अर्द्दने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरां-परं-सकं-सेट्।) पञ्चमस्वरी। इ क, तुम्पयति। अर्द्दनं वधः। इति दुर्गादासः॥

तुप, प शृ क्लेशे। वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (तुदां-परं-अकं-सकं च-सेट्।) प शृ, तुम्पति तुतोप। इति दुर्गादासः॥

तुफ, वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट्।) तोफति। इति दुर्गादासः॥

तुफ, प शृ क्लेशे। वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (तुदां-परं-अकं-सकं च-सेट्।) प शृ, तुम्फति तुतोफ। इति दुर्गादासः॥

तुब, इ कि अर्द्दे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरां-पक्षे भ्वां-परं-सकं-सेट्।) तवर्गाद्यादिः। पञ्चमस्वरी। इ, तुम्बयति। कि, तुम्बयति तुम्बति। अर्द्दो वधः। इति दुर्गादासः॥

तुभ, ल ड हिंसे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-आत्मं-सकं-सेट्।) ल, अतुभत्। ड, तोभते। इति दुर्गादासः॥

तुभ, य ग हिंसे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (दिवां-क्र्यां च-परं-सकं-सेट्।) य, तुभ्यति। ग, तुभ्नाति। तुतोभ। इति दुर्गादासः॥

तुमुरः, पुं क्ली, (तुमुलः। रस्य लः।) तुमुलः॥ इत्यमरटीकायां रायमुकुटः॥ (क्षत्रियजातिविशेषः। यथा, मात्स्ये। ११३।५३।

"तुमुरास्तुम्बराश्चैव पङ्गमा नैषधैः सह॥")

तुमुलं, क्ली, (तु सौत्रो धातुः+बाहुलकात् मुलक्।) रणसङ्कुलम्। सङ्कीर्णयुद्धम्। इत्यमरमेदिनीकरौ॥ परस्परसम्बाधो रणसंघट्टः। इति भरतः॥ (यथा, देवीभागवते। ५।४१।२८।

"तत्राभूत्तुमुलं युद्धं देवदानवसैन्ययोः॥")

तुमुलः, पुं, (तु+बाहुलकात् मुलक्।) कलिवृक्षः। इति मेदिनी। ले, ६८॥ आकुलो रणः। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (प्रचण्डे उग्रे सङ्कुलमात्रे च त्रि। यथा, राजतरङ्गिण्याम्। ४।५४१।

"एकस्य करुणाक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्ज्जितैः।
सरित्तरङ्गघोषैश्च बभूवुस्तुमुला दिशः॥"

तथा, महाभारते। १।५३।१२।

"ववौ गन्धश्च तुमुलो दह्यतामनिशं तदा॥")

तुम्बः, पुं स्त्री, (तुम्बति नाशयत्यरुचिमिति। तुम्ब अर्द्दने+अच्।) अलाबुः। इत्यमरटीकायां भरतः॥ (अलाबोः शुष्कत्वक्। यथा, हरिवंशे। ६४।५।

"सशिक्यतुम्बकरकौ गोपवेणुप्रवादकौ॥")

तुम्बकः, पुं, (तुम्बति अरुचिमिति। तुम्ब+ण्वुल्।) अलाबुः। इति शब्दरत्नावली॥ राजालाबुः। इति राजनिर्घण्टः॥

तुम्बा, स्त्री, (तुम्ब+टाप्।) अलाबुः। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, अम्बाष्टके। ७।

"कुम्भावतीसमविडम्बा गलेन नवतुम्बाभवीणसविधा
शं बाहुलेयशशिबिम्बाभिरामसुखसंबाधितस्तनभरा॥")

गवी। इति त्रिकाण्डशेषः॥

तुम्बिः, स्त्री, (तुम्बति नाशयत्यरुचिमिति। तुबि अर्द्दने+"सर्व्वधातुभ्य इन्।" उणां ४।११७। इतीन्।) अलाबुः। इति शब्दरत्नावली॥ (अलाबुशब्दे ऽस्या विवरणं ज्ञातव्यम्॥)

तुम्बिका, स्त्री, (तुम्ब अर्द्दने+ण्वुल्। टापि अत इत्वम्।) अलाबुः। इति शब्दरत्नावली॥ कटुतुम्बी। इति राजनिर्घण्टः॥

तुम्बिनी, स्त्री, (तुम्बति नाशयत्यरुचिमिति। तुम्ब+णिनिः ङीप्।) कटुतुम्बी। इति राजनिर्घण्टः॥

तुम्बी, स्त्री, (तुम्बि+ऋदिकारादिति वा ङीष्।) अलाबुः। इत्यमरः। २।४।१५६॥ (यथा, शान्तिशतके। ३।१६।

"अरे चेतोमीन! भ्रमणमधुना यौवनजले
त्वयं त्वं स्वच्छन्दं युवतिजलधौ पश्यसि न किम्।
तनूजालीजालं स्तनयुगलतुम्बीफलयुगं
मनोभूः कैवर्त्तः क्षिपति परितस्त्वां प्रति
सुहुः॥"

"अलाबुः कथिता तुम्बी द्विधा दीर्घा च वर्त्तुला।
मिष्टं तुम्बीफलं हृद्यं पित्तश्लेष्मापहं गुरु॥
वृष्यं रुचिकरं प्रोक्तं धातुपुष्टिविवर्द्धनम्॥"
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे॥)
कुलिकवृक्षः। इति रत्नमाला॥

तुम्बीपुष्पं, क्ली, (तुम्बाः पुष्पमिव पुष्पमस्य।) लताभुजम्। अलाबुपुष्पम्। इति हारावली।२०२॥

तुम्बुकं, क्ली, (तुम्ब+बाहुलकात् उकः।) अलाबुफलम्। इति हेमचन्द्रः॥

तुम्बुकः, पुं, (तुम्ब+बाहुलकात् उकः।) अलाबुः। इति भरतधृतहेमचन्द्रः॥

तुम्बुरी, स्त्री, (तुम्बवदाकारं रातीति। रा+कः। ङीप्। पृषोदरादित्वादुत्वम्।) कुकुरी। धन्याकम्। इति मेदिनी। रे, १६३॥

तुम्बुरु, क्ली, कुस्तुम्बुरु। इत्यमरटीकायां भरतः॥ (यथा, वैद्यके।

"तुम्बुरुभृङ्गषष्ठाङ्ककन्दकं कटुरोहिणी॥"
अस्य तैलगुणाः।
"तुम्बुरुत्थं करञ्जोत्थं ज्योतिष्मत्युद्भवन्तथा।
अर्शःकुष्ठकृमिश्लेष्मशुक्रमेदोऽनिलापहम्॥"
इति हारीते प्रथमे स्थाने नवमे ऽध्याये॥)